

Betekintés a 18. századba – első kézből

Kritika

Keresztesi József: *Napló 1., Napló 2. Akadémiai út.** Ezzel a szerény és visszafogott címmel jelent meg a Várad kiadó gondozásában az egykori nagyváradi, később haláláig Szalacson szolgáló református lelkipásztor történelmi eseményekben gazdag korrajza a 18. század második feléről, az akkori magyarországi, európai viszonyokról, egyházi és világi történésekről.

A mai olvasó számára a szerző életútjáról és naplójáról a két kötet borítójának belső lapján olvasható, a *Budapesti Szemle* című folyóiratban 1867-ben megjelent rövid ismertetés nyújt útbaigazítást. Ez a szöveg az alábbi összegzéssel zárul: „Általában becses adalék a XVIII. század közéletéhez, s más tekintetben is érdekes olvasmány.”

Az új, immár harmadik kiadáshoz a szöveget gondozó, sajtó alá rendező Tavaszai Hajnal írt tartalmas és eligazító előszót a mai olvasó számára. Első alkalommal jelent meg könyv formában Keresztesinek a nyugat-európai peregrináció idején írt naplója, a latin nyelvű szövegek magyar fordításával.

Tavaszai Hajnal megindokolja, miért tartották szükségesnek és időszerűnek a 21. században is megjelentetni, természetesen gazdag jegyzetanyaggal is ellátva, ezt az igen érdekes és gondolatgazdag, sajátos nyelvi világot megjelenítő művet, kiegészítve a lelkész családi és közéleti tevékenységére vonatkozó adatokkal: „A Napló társadalomrajza átfogó képet alkot a tiszántúli régió rendi világáról, melyben a közép-nemesség politikai befolyása meghatározó volt. Ugyanakkor diagnosztizálja a református egyháznak és református közembernek a római katolikus egyházhoz mint államegyházhoz való viszonyát, az ellenreformáció és királyi pátensek, ediktumok és rezolúciók által kiváltott feszültségek mentén. A Keresztesi naplójában felvázolt történések súlypontja épp az 1790–91-es országgyűlés idejére és az azt követő periódus-

ra esik, ez a Tiszántúli Református Egyház szervezeti átalakulásának, a szuperintendenciában dülő belső ellentéteknek is az időszaka. Ezt a periódust az egyháztörténész Zoványi Jenő »a világi elem egyházkormányzati szereplésének kezdete és a lelkészeknek ez elleni küzdelmeként« határozta meg. Ennek a belharcnak lesz áldozata a Debreceni Református Kollégium tanára, Sinai Miklós püspök, szenvedő alanya és időnként aktív résztvevője Keresztesi József szalacsi prédikátor.

Keresztesi feljegyzései is bizonyítják, hogy Nagyváradon a II. József toleranciarendelét követően is napirenden maradtak a római katolikus és a református egyház képviselői közötti csatározások.”

Ma már elmondható, hogy a felekezetek közötti béke és együttműködés az esetek többségében megvalósul. Ennek bizonyítéka, hogy a reformáció 500. évfordulóján együtt ünnepeltek az evangélikusokkal, reformátusokkal, unitáriusokkal a római katolikus és a görögkatolikus, esetenként még a görögkeleti egyház vezetői is. Ennek így kellene lennie a hétköznapokon is.

KUPÁN ÁRPÁD

* Keresztesi József: *Napló 1., Napló 2. Akadémiai út.* Gondozta és sajtó alá rendezte Tavaszai Hajnal, fordítások: Dr. Nemes István. A Várad folyóirat kiadása, Nagyvárad, 2017, 883 oldal.

Előre, hátra, vissza

Samuel Maoz: *Foxtrot*

Előbb sírsz, aztán meghökkensz, hitetlenkedve nevensz, majd levegő után kapkodszt, és leesett állal nézed végig – nagyjából ezeket a stációkat járta végig nézőjével Samuel Maoz *Foxtrot* című filmje. A *Foxtrotot* a Transilvania Nemzetközi Filmfesztivál (TIFF) kínálatában Nagyváradon is megtekinthettünk. Ha úgy tetszik, egyet előre, egyet jobbra, egyet hátra, egyet balra, és állj.

Feldmannéknál kopogtatnak. Daphna nyit ajtót, negyvenes, jó karban lévő nő, még hálóingben. Felkeltették. Nem látjuk, ki köszön neki, csak azt, hogy Daphnának kifordul a szeme, és a földre zuhan. A nyitott szobaajtóban áll a férje, Michael. Ő látja, amit mi addig nem. Katonák látogattak el hozzájuk. Hírt hoztak Jonathanról, a fiukról, aki az izraeli hadseregben szolgál. Rossz hírt.

Az epizodikus felépítésű *Foxtrot* első harmada mélységesen szomorú, egyetlen színészre összpontosító gyászdráma. Michael Feldmann (Lior Ashkenazi) arcát szinte egy percre sem hagyja el a kamera. *Saul fia*-módra időzik rajta vagy forog körülötte, folyamatosan szimmetrikusan, középre komponálva, gyakran függőlegesen, a plafonról filmezve őt és ultramodern, letisztult lakását, amelyen messziről látszik a jómód, miközben hang, emberi beszéd csak a látótéren részben vagy teljesen kívül eső szereplők révén szűrődik be, ismétlődően,

Csak nekik tűnik úgy, vagy tényleg napról napra ferdébben áll a lakókonténer?

idegesítően, amint a rokonok, családtagok és a hadsereg erre a feladatra kijelölt emberei próbálják Michaelt fájdmában támogatni. Daphna ájulása után nyugtató injekciót kapott a katonáktól, órákra ki van ütve, így Michaelnek teljesen egyedül kell végigszenvednie a sokk és a gyász első óráit. Minden erejét annak szenteli, hogy ne sírjon – ki tudja, milyen oknál fogva látja ezt ennyire fontosnak –, miközben a családtagok az ő vállán zokognak, neki pedig egyre vörösebb, egyre vizenyősebb a szeme, egyre fásultabb a tekintete. Lebilincselő alakítása egy egész filmet elvinne a hátán, ám egyszer csak villámcsapásként érkezik az újabb hír, amit ezeken a hasábokon nem mesélek el a leendő nézőknek, mert nem akarom elrontani az élményt, elég az hozzá, hogy Michael fásultból dühössé válik, majd hirtelen váltással átlépünk a második epizódba.

Jonathan egy világvégi katonai ellenőrző ponton végez szolgálatot a semmi közepén, három hozzá hasonlóan fiatal bajtársával együtt. A legizgalmasabb dolog, ami történik velük, hogy néha egy-egy autót megállítanak, elkérik a sofőr és az utasok igazolványát, ellenőrzik, majd felemelik a sorompót,

*Foxtrott az ellenőrző ponton.
Jonathan egy másik világról álmodik*

és továbbengedik őket, miközben egy másik világról, talán az '50-es évek Amerikájáról álmodoznak. Ezenkívül leginkább csak arra kószáló tevéket kell átengedniük az útzáron. Este elköltik undorító konzervhúsból álló vacsorájukat, majd nyugovóra térnek lakókonténerükben, amely napról napra mélyebbre süllyed a mocsárba. Egészen addig, amíg nem történik valami egészen döbbenetes...

Nem tudom, szándékosan írta-e az utóbbi idők egyik legmeghökkenőbb filmjének a *Foxtrotot* Samuel Maoz, de az tény, hogy nemcsak a cselekmény fordulatai váratlanok, hanem a film stílusváltásai is. Míg az első harmadában semmilyen zene nem szólt, utána egy percre akár azt is hihetjük, átcsusszantunk musicalbe. Később

hol vígjátékba illő, hol az abszurd határát súroló, hol egyszerűen húsba vágó jelenetek követik egymást, még egy váratlan animációs jelenet is belefér, miközben a néző törheti a fejét, hogy a gyász anatómiáját vagy kőkemény társadalomkritikát néz, esetleg a kettőt egyszerre. Egyébként ha a film háttérébe pillantunk, a társadalmi dimenziót láthatjuk erősebben, a *Foxtrotot* ugyanis méretes politikai botrány vette körül az első fesztiválsikereikor. Az izraeli kulturális miniszter ugyanis nyíltan tiltakozott az ellen, hogy a film (szerinte) rossz fényben tünteti fel az ország haderejét, gyakorlatilag hazaárulónak bélyegezte az író-rendezőt, ami miatt a minisztert a szervezők nyíltan felkérték, ne emelje jelenlétével az izraeli Oscarnak is nevezett Ophir-gála fényét. A *Foxtrot* végül Izrael jelöltje lett a legjobb külföldi film 2018-as Oscar-díjára, a rövidített listára fel is került, de jelölést nem kapott. Az azonban, ahogyan az izraeli filmes szakma összezárt körülötte, egyértelművé tette, hogy a miniszter valójában a teljes izraeli művészvilágnak üzent hadat, amit maga sem tagadott egy percig sem.

És hogy valóban az izraeli–palesztin konfliktusok bírálata-e a film? Erősen kétlem, hogy egy olyan biztos kezű filmes, mint Maoz, arra fecsérelné az idejét és a tehetségét, hogy egyetlen konkrét világpolitikai eseményre reflektáljon, még akkor sem, ha ez az esemény a saját hátsó udvarában zajlik. A *Foxtrot* üzenete ennél egyetemesebb: a háborúról mint glo-

*Ezt nem lehet feldolgozni.
Lior Ashkenazi döbbeneteset alakít*

bális jelenségről akar valamit mondani. Arról, hogy a hétköznapi emberek hétköznapi életét hogyan rombolja teljesen értelmetlenül a fegyveres konfliktus, legyen szó akár csak egy esőben tönkrement frizuráról, néhány aszfaltra szóródott csecsebecséről vagy annál szörnyűbb dolgokról. Azok az abszurdítások, amelyek a filmekben történnek, görbe tükrei a valóságban történő céltalan háborúknak és groteszk hozadékaiknak. Mint a foxtrott – igen, a tánc: lépünk előre, lépünk hátra, lépünk balra és jobbra, végül pedig ugyanott vagyunk, ahonnan elindultunk. Újra és újra. Lassú, elnyújtott, színészre építő jelenetekben, káprázatos fényképezéssel, szokatlan, ferde vagy épp teljesen szimmetrikus beállításokkal, átgondolt tempóváltásokkal vezet végig ezen a hullámvasúton Samuel Maoz, egy olyan fordulatost – mit fordulatost, hajtűkanyarost –, egyszerre laza és tragikus, humoros és váratlanul könnyfakasztó háborúellenes filmben, amelyhez hasonlókat nem sokat láttunk.

NAGY ORSOLYA

Foxtrot

(2017), Izrael–Németország–
Franciaország–Svájc

A forgatókönyvet írta és a filmet rendezte: Samuel Maoz

Fényképezte: Giora Bejach

Zeneszerző: Ophir Leibovitch,
Amit Poznanky

Szereplők: Lior Ashkenazi,
Sarah Adler, Yonaton
Shiray, Shira Haas